TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

Prof. Dr. Mine MENGİ Adına TÜRKOLOJİ SEMPOZYUMU (20-22 Ekim 2011) BİLDİRİLERİ

ADANA-2012

HAZİNE-İ FÜNÛN VE *MAARİF* DERGİLERİNDEKİ MÜŞTEREK ŞİİRLER

Okt. Derya KILIÇKAYA
Kocaeli Üniversitesi,
Rektörlük Türk Dili Bölümü
derya.kilickaya@kocaeli.edu.tr

ÖZET: Ara nesil edebiyatı içinde mühim bir konumda bulunan *Hazine-i Fünûn* (1893-1896) ve *Maarif* (1891-1896) dergileri, barındırdığı müşterek şiirler ile dikkati çekmektedir. İki ya da daha fazla şairin, birer mısra veya beyit söylemesiyle oluşan şiire müşterek şiir adı verilir. XIX. yüzyılda, bu tarz şiir sayısında mühim bir artış olduğu bilinmektedir. Bunun nedenlerinden biri, müşterek şiir yazmanın moda haline gelmesidir. Genellikle edebî bir mecliste, topluluk karşısında, şairlerin gönlüne doğması sonucu söylenen bu şiirler, onların yeteneklerini gösterebilmeleri için mühim bir zemin oluşturur. Adı geçen iki dergi ise, o devirde şairlerin müşterek şiirlerini gösterebilmeleri için bir araç haline gelir ve pek çok şair eserlerini bu iki dergide yayımlar. Şiirler, dergilerde çeşitli adlarla görülür: gazel, tahmis, tazmin, tesdis, terbi', şarkı, kıt'a nazım şekillerinde yazılmıştır. Bu dergilerde müşterek şiir yazan şairlerin başlıcaları Ahmet Cemal, Kâmil, Lâmih, Feraizcizâde Osman Faiz, Nuri Şeyda Bey, Müstecabizâde İsmet, Ali Rıza Efendi, Ahmet Remzi, Samih Rıfat, Nureddin Ramih, Memduh Bey, Hasan Remzi'dir. Biz bu yazımızda, şairlerin müşterek şiirlerini, içerik ve şekil yönünden incelemeye çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: *Hazine-i Fünûn, Maarif*, müşterek şiir.

ABSTRACT: Hazine-i Fünun and Maarif majmuas, which takes important places in the *ara nesil* literature (literature between Tanzimat and Servet-i Fünun periods), have remarkable position as including collective poems. Collective poems are written by two or more poets and the poets write on a line or couple. It is known that the increasing number of poems were written in the XIXth century. One of the reason is the fashion of collective poem. And these poems, which generally tell to community improvisationly, show their poetic competences. These two majmuas give them opportunity to publish their poems, thus the most of the poets published their poems in these majmuas. Poems are published under different names like ghazal, tahmis, tazmin, tesdis, terbi, şarkı, kıta etc. Major of the poets written in these majmuas are Ahmet Cemal, Kâmil, Lamih, Feraizcizade Osman Faiz, Nuri Şeyda Bey, Müstacabizade İsmet, Ali Rıza Efendi, Ahmet Remzi, Samih Rıfat, Nureddin Ramih, Memduh Bey and Hasan Remzi. In this study we try to analyze their collective poems as content and form.

Key Words: *Hazine-i Fünûn, Maarif*, collective poems.

Giriş

Birden fazla şair tarafından ortaklaşa yazılan müşterek şiir, genellikle gazel nazım biçimiyle yazıldığından, gazel-i müşterek adı ile anılsa da diğer şekillerle yazılan şiirler de bulunmaktadır. Özellikle on dokuzuncu yüzyılda önemli bir imtihan vesilesi olan bu şiirler oda, kıraathane, bozahane gibi toplantı yerlerinde söylense de, çoklukla meyhanelerde ortaya çıkıyordu. Edebî birer meclis de sayılabilecek ortamda, şairler, irticalen şiir söyleyerek, kendilerini ispatlamaya çalışırlardı. Şairlerden biri, şiiri bir mısra ya da beyitle başlatınca, sırası gelen kişi hemen kendine düşeni yerine getirmek zorunda idi. Onun yeterince hazır olmaması, bulunduğu mecliste rencide olmasına sebep olacağından, bu yarışma ruhu, şiirlerin eğlenceli bir ortamda oluşturulmasını da sağlıyordu. Halk kültürümüzde bulunan âşık atışmalarındaki hızı ve irticalen söylemeyi gördüğümüz bu müşterek şiirlerdeki şair sayısı en az iki, en fazla da altı olabilmektedir.

Müşterek şiir, her ne kadar, yalnızca karşılıklı ve irticalen, birden fazla kişinin aynı zamanda söylediği şiirler olarak kabul edilse de aslında terbi, tahmis, tesdis, taştir ve tazmin de müşterek şiir olarak görülmelidir. Üstelik bütün bu şekiller varlıklarını, "*müşterek şiir yazma yönü ile bir başlangıç olan nazireye borçludurlar.*"[1] Daha önce yazılmış bir şiirin üstüne mısralar eklemek, beyitlerin arasını açarak başka dizeler koymak ya da bir başka şairin şiirinden yapılan alıntıyı kendi eserinde kullanmak da müşterek bir şiir yazmaktır. Sonuç olarak, ortaklaşa ve birden fazla kişinin emeğinin ortaya konmasıyla oluşturulmuş bir eser vardır. Bunun yanı sıra, şairlerin daha önceden yazılmış bir şiir üzerinde çalışmaları ya da ondan alıntılar yapmaları, eskilik-yenilik kriteri çerçevesinde ele alınmalıdır. Eski metinlerin yeniler üzerinde ne kadar etkili olduğunu anlayabildiğimiz bu şekillerde, her metin kendinden önceki metinlerin bir devamıdır, anlayışıyla karşılaşırız. Hiçbir metin bağımsız olmadığı için metinlerarasılıkla da ilişkilendirebileceğimiz bu şekiller, aslında şiiri daha ileri bir noktaya götürme amacıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla terbi, tahmis, tesdis, taştir ve tazmin, beğenilen bir eseri, o şiirin şairiyle beraber, müşterek olarak yeniden yazmaktır. Burada, tazmin diğerlerinden farklı bir konumdadır. İstenilen nazım biçimiyle kullanılabilen tazmin, metinlerarasılık açısından düşünüldüğünde doğrudan ve birebir yapılan bir alıntıdır. Daha iyi bir noktaya ulaşabilmek için şair, kendinden önceki sanatkârdan alıntılar yaparak ve bunu şiirinin her bendinde kullanarak, bir nevi onunla müşterek bir şiir yazar. Sonuç olarak, biz, yazımızda bu tarz şiire olan bakış açımızı daha geniş tutarak, yukarıda sayılan şekilleri de müşterek şiir olarak kabul edeceğiz ve ona göre değerlendirmelerde bulunacağız.

Sadece gazel nazım biçiminde değil, kıta, şarkı, kaside ve kısa mesnevi şeklinde de karşımıza çıkabilen, irticalen söylenen müşterek şiirin müstakil bir manzume olarak ilk örneği Ahî (ö. 1517) ve Vasfî (16. yüzyıl) divanlarında görülür: "*Elimizdeki örneklere göre üçüncü müşterek şiir, Nişancı Abdurrahman Paşa (ö. 1690) ile Nabi (ö. 1712)'ye aittir.*" (Aksoyak, 1999: 240) Müşterek şiire bir başlangıç olan rağbet, bu yüzyıllarda, XIX. yüzyıldaki kadar değildir. Bu tarz şiirleri yazanlar arasında akrabalık, arkadaşlık gibi bağlar bulunduğundan ve irticalen icra edilen mekânların başında meyhaneler geldiğinden, içkinin verdiği tesirle şiirlere farklı bir hava katılmıştır. Kendisi de

---

[1] Prof. Dr. Kemal Yavuz'un ders notlarından.

arkadaşlarıyla beraber müşterek şiir söyleyen Ahmet Rasim, hatıralarında bu konudan şöyle bahseder: "*İlk mısraı söyleyecek olan veyahut arkadaşları önce kâğıt ile kurşun kalemi çıkarırlar. Taş masa üzerine koyarlar. Dökülen su veya rakı damlalarından kâğıdın ıslanıp yazıların okunmaz bir hâle geldiği çokluktur. Fakat kafalar kızıştıkça hâfızaya da cilâ geldiğinden o anda unutmak mülâhaza olunamazdı.*" (Ahmed Râsim, 1980: 200).

On dokuzuncu yüzyılda yazılan müşterek şiirlerde dikkatimizi çeken bir başka nokta da şairlerin bir kısmının bugün için tanınmamış olmasıdır. Haklarında yeterince bilgi bulunmadığı halde müşterek şiirleri olan pek çok şair vardır. Çingene Müşfik Efendi bunlardan yalnızca bir tanesidir. Kendisinin Üsküdarlı halk şairi Razi ve Gözlüklü Kemal ile birlikte, on dokuzuncu yüzyılın mühim müşterek şiir oluşturma mekânlarından olan Fertek Meyhanesi'nde söyledikleri şiir, Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde, meyhane hakkındaki açıklamalardan sonra verilmiştir. Fertek Meyhanesi, "*Aslında gayet büyük bir şarab ve rakı deposu idi; o devrin en âlâ rakıları olan Tekirdağının Müretfte (meyhanesi Rum ağzı ile Miryofte) rakısı ile Niğdenin Fertek düz rakıları İstanbul meyhanelerine buradan dağıtılırdı, ayrıca büyük bir tezgâh başında kadeh ile perakende satış da yapılırdı ve akşamcı müşterilerinin hemen hepsi muharrir, şâir, mûsikişinas kimselerdi.*" (Koçu, 1971: 5696).

On dokuzuncu yüzyıl, her açıdan yenileşmelerin olduğu bir asır olmasına rağmen, müşterek şiir söyleyenlerin genellikle eski kültürle yetişmiş ve geleneği devam ettirmeye çalışan şairler olduğu görülür. Yeniyi kabul etmekle beraber eskinin de devam ettiricisi olan Encümen-i Şuara mensupları da, bir edebî mektep olan Hersekli Arif Hikmet'in konağında müşterek şiirler söylemişler ve bu sayede anında tenkit imkânı da bulabilmişlerdir. Ayrıca, bir mecliste ve irticalen oluşturulan bu şiirlerin, ülkenin belli bölgelerinde yaygın olarak söylendiği de görülmektedir. "*Örneğin Ordu, Amasya, Trabzon, Yozgat, Bursa, Hatay ve Antalya gibi yerler müşterek şiir söyleme geleneğinin yaygınlık kazandığı yörelerdir. En fazla müşterek şiir kaleme alan şairler listesine baktığımızda ilk sırada 29 müşterek gazelle Ordulu Tıflî'yi (ö. 1908) görüyoruz. Onu Trabzonlu Hilmî (ö.1883) (21), Benlizade Mehmet İzzet (ö.1809) (11), Namık Kemal (ö. 1888) (8) ve Eşref Paşa (ö. 1894) (8) izler.*" (Aksoyak, 2005 A: 93).

On dokuzuncu yüzyılda meyhaneler başta olmak üzere irticalen söylenen müşterek şiirler ve terbi, tahmis gibi nazım şekilleriyle yazılan diğerleri, yazıya geçirildikten sonra şairler tarafından devrin çeşitli dergi ve gazetelerinde yayımlanmıştır. O dönemde geleneğin ne kadar yaygın olduğunu göstermesi açısından önemli olan bu yayınların bazılarının ismi şöyledir. Berk, Çağlayan, Dolab, Gayret, İrtika, Malumat, Marifet... (Aksoyak, 1999: 247). On dokuzuncu yüzyılın önemli dergilerinden olan Maarif ve Hazine-i Fünûn'da da bu tarz şiirlerin görülmesi dikkatimizi çeken başka bir husustur.

1891-1896 arasında yayım hayatını sürdüren Maarif, Türk matbaacılığı ve yayıncılığında önemli bir isim olan Kaspar'ın çıkardığı, siyasetten başka, her şeyden bahseden bir dergidir. Maarif'te şiir, mensur şiir ve hikâyelerin yanı sıra edebî mülahazalar da bulunmaktadır. Manzumelerde görülen kısalığın ve kalitesizliğin sebebi ise şiirlerin dergide yayımlanmasıyla ilişkilendirilir: "*Fikir ön plana çıkar. Makaleler ve şiirler fikri platformda harmanlanır adeta. Değişik, çarpıcı, orijinal olma meselesi edebiyatçının temel düsturu olur. Eski şairlerimiz, şiirlerini uzun zaman dilimlerinde*

yazar, meclislerde okuma vakti gelene kadar, adeta tabiri caizse nadasa bırakırlardı. Lâkin haftalık, aylık, hatta günlük çıkan risaleler bu geleneği de yerle yeksan ederek tazecik, kısacık şiirlerin matbuata düşmesine vesile olurlar. Bu da akabinde kalitesizliği getirir." (Kutel, 2010: 35).

1893-1896 yılları arasında yayımlanan Hazine-i Fünûn ise, haftalık olarak çıkan fennî ve edebî bir dergidir. Halka bilgi veren düz yazıların yanı sıra, içerisinde şiirler de bulunan dergide, genellikle eski tarzda eserler neşredilmiştir: "*Hazine-i Fünûn, yayın ilkesi olarak eski edebiyatın tesiri altındadır. Üç yıllık yayın hayatı boyunca bunu devam ettirmiştir. Fakat bu demek değildir ki yeniye karşıdırlar. Her ne kadar şiirde eski nazım şekilleri daha çok kullanılmışsa da bunun yanında yeni tarz şekil ve muhteva unsurları da kullanılmış; bunun yanı sıra Batıdan alınan yeni türlere de yönelinmiştir. Dolayısıyla Hazine-i Fünûn sütunlarında, eski ağırlıklı olsa bile her tarz yazıya yer verilmiştir.*" (Şimşek, 2007: 340). Derginin yıllar geçtikçe eskiye daha da yakınlaştığı, hattâ gençlere bu yolda örnek olabilmek için bol bol eski tarzda yazılmış şiirler neşrettiği görülür: "*Dergide Şeyh Vasfi'nin ve Hersekli Arif Hikmet Bey'in şiirlerine de yer verilmesi, ilk bakışta derginin eski şiire olan bağlılığının bir göstergesi olarak algılanabilir; ancak bu durum, eski-yeni çatışması olarak düşünülmemelidir. Fakat şu da bir gerçektir ki Hazine-i Fünûn, eski-yeni karşısındaki tavrını eski lehine değiştirme eğilimindedir. Çünkü incelenen sayılarda Fikret ve Cenap'ın şiirlerinin sayısı daha önceki yıllara oranla oldukça azdır. Bu hususu Faik Reşat'ın "Eslâf Hakkında Mukaddime Yollu Birkaç Söz" başlıklı yazısında belirttiği gibi gençlerin bu eski tarz şiirleri ve bunların şairlerini tanıması ve onları kendilerine örnek almalarıyla da açıklamak mümkündür.*" (Erdal, 2008: 55). Bu ifadeler sayesinde, dergide neden tahmis, taştir gibi nazım şekillerinin şairler tarafından tercih edildiği anlaşılabilir. Dergide bu şekilde yazılmış şiirlere bakıldığında, sadece yeni şairlerin değil, aynı zamanda Fuzûlî, Nâbî gibi üstatların şiirleri üzerinden yola çıkılarak da eserler kaleme alındığı görülür. Bu da derginin eskiyle olan münasebetini açıklar.

Yapılan bu yorumlara rağmen, Maarif ve Hazine-i Fünûn'un eski-yeni konusunda tarafsız olduğunu düşünen araştırmacılar da bulunur: "*Maarif ve Hazine-i Fünûn'u biz bu kamplılaşmaların dışında görüyoruz. Tarafgir olduklarına dair her hangi bir yazı da bulunmamaktadır. Eski edebiyatımızda şiir bireye hitaben yazılır. Halbuki gazete ve mecmuaların kitlelere ulaşmasıyla birlikte, şiir topluluk için yazılır hale gelir. Bu topluluğa hitab ediş zorunluluğu, üslûbu ve şekli hatta şairin tavrını bile etkiler. Neredeyse hatip şairler zuhur eder.*" (Kutel, 2010: 35).

Maarif dergisinde yayımlanan müşterek şiir sayılarına bakıldığında yedi adet olduğu görülür. Bunlardan üç tanesi müşterek gazel, iki tanesi ise gazel-i müşterek başlığı altında verilir; yani bu şiirler bir mecliste, irticalen söylenen eserlerdir. Diğer ikisinin ise, biri tazmin, diğeri tahmis başlığı altında verilmiştir.

Hazine-i Fünûn'daki müşterek şiirlere bakıldığında ise, bunlar toplamda yirmi beş adettir. Bunlardan ikisi gazel-i müşterek başlığı altında verilmiştir. Dergide, başlığında müşterek sözcüğü geçmediği halde karşılıklı ve irticalen söylenmiş şiirler de vardır ve bunların sayısı da ikidir. Bunların yanı sıra "*Nakaratı sermuharririmizin olmak üzere mûmaileyhle Ahmet Rasim ve Celal Bey'ler tarafından müştereken ve irticalen tanzim edilmiştir.*" açıklamasıyla verilen bir adet şarkı vardır. Dergide bir terbi, yedi adet

tahmis, üç tane taştir ve beş tane de tazmin başlığı altında şiir görülür. Bir de başlığında tahmis yazmasına rağmen, aslında bir müseddes-i mütekerrir ve tazmin olan bir adet şiir vardır. Bunun yanı sıra yine tahmis başlığı altında verilmiş; fakat biçim olarak pek de tahmise benzemeyen, içinde terbi'leri de bulunduran bir şiir bulunmaktadır. Dergide, tesdis başlığıyla verilmiş olmasına rağmen, aslında nazım şekli olarak müseddes-i mütekerrir olan ve aynı zamanda tazmin yapılmış olan iki adet eser daha vardır.

1. Şekil Açısından Şiirler

1.1. Müşterek Gazel \ Gazel-i Müşterek

Her iki dergiye bakıldığında, beyitlerle kurulan nazım biçimlerinden olan müşterek gazel şeklinde yazılmış ilk şiirin, Maarif dergisinde yayımlanan ve Sâmih ile Müstecabizâde İsmet'e ait olan,

S: Kays-ı meşhûrun vücûdu pîrehen-bîgânedir
İ: Mürde-i hicrâna âgûş-ı kefen bîgânedir (Sâmih-İsmet, 1894: 71)

matla'lı gazel olduğu görülür. 31 Mayıs 1894 tarihinde yayımlanan bu şiirin sadece ilk beytinde mısra paylaşımı olmuş, diğer beyitler birer şair tarafından söylenmiştir. Aynı durum 5 Temmuz 1894'te Hazine-i Fünûn dergisinde "İstiğna" başlıklı müşterek gazelde de görülür.

L O gülizâr açınca dehân-ı istiğnâ
İ Olur tekellümü rûhu'l-beyân-ı istiğnâ (Lâmih-İsmet, 1894: 414-415)

beytiyle başlayan gazel, Ahmet Tevfik Lâmih ve İsmet tarafından söylenmiştir. Maarif'teki şiirin beyit sayısı dokuzken, Hazine-i Fünûn'daki eser on bir beyitten meydana gelmiştir. Her iki gazel de aa-xa-xa-xa-xa... uyak düzeni ile oluşturulmuştur. Sâmih ve İsmet'in şiiri, aruzun Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün vezniyle yazılırken, Lâmih ve İsmet'in eseri ise Me fâ' i lün\ Fe i lâ tün\ Me fâ' i lün\ Fa' lün kalıbıyladır.

Maarif dergisinde, İsmet, Celâl ve Lâmih tarafından 26 Temmuz 1894 tarihinde yayımlanan,

İ Gamzeler bî-dâd, müjgânlar belâ peykânıdır
Bir kemân ebrû ki âlem çeşminin kurbânıdır (İsmet-Celâl-Lâmih, 1894: 115-116)

matla'lı gazelin son iki beyti Lâmih tarafından söylenmiştir. Bu üç şairden Lâmih ve İsmet bu sefer, 7 Şubat 1895'te Hazine-i Fünûn'da bir müşterek gazel daha yayımlarlar.

İ Olmadım âzâde-dil bir dem belâ-yı aşkdan
Yandı bağrım âh-ı sûz-ı ibtilâ-yı aşkdan (Lâmih-İsmet, 1895: 245)

matla'ıyla başlayan şiirin son beyti İsmet ve Lâmih tarafından beraber söylenmiştir. Her iki şiirin uyak düzeni karşılaştırıldığında, Hazine-i Fünûn'daki eserde, birden fazla musarra beyit olduğu için zâtü'l-metâli bir gazel olduğu görülür. Maarif'teki şiirin beyit sayısı altı iken, diğer dergideki dokuzdur. Bunun yanı sıra şairler, her iki şiirde de aruzun Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün kalıbını tercih etmişlerdir.

Dergilerde yayımlanan müşterek gazellerde, genelde her şair bir beyit söylemiştir. Yine Lâmih ve İsmet tarafından kaleme alınan ve Maarif dergisinde yayımlanan şiir bu şekildedir.

L Ruh-ı şûhân-ı nev-hat gülsitandır
Anın bülbülleri üftâdegandır (Lâmih-İsmet, 1894: 4)

matla'ıyla başlayan gazel 15 Kasım 1894 tarihinde yayımlanır. Bu şiirin bir diğer hususiyeti, altıncı beytine dipnot verilerek Andelîb'in söylediği bir başka beytin yayımlanmış olmasıdır. Dergilerde, bu eserdekinin aksine, her şairin bir mısra ile kendini gösterdiği şiirler de mevcuttur. Bunlardan bir tanesi, Hazine-i Fünûn'da 16 Nisan 1896'da yayımlanan, Memduh ve İbnü'l-Şevket'e ait olan eserdir.

İ Âteş-i cânsûz-ı hicri gül-i dil-sûzâna sor
M Şiddet-i âlâm-i âlemgîr-i aşkı câna sor (Memduh-İbnü'l-Şevket, 1896: 468)

beytiyle başlayan şiirde, ilk mısraı söyleme sırası hep değişirken, son iki beyitte ise ilk mısraları Memdûh söylemiştir. Bahsedilen bu iki eserden Maarif'te yayımlananın beyit sayısı sekizken, diğer dergideki eserin ise dokuz beyitten oluştuğu görülür. Her iki şiirin de uyak düzeni gazel nazım biçimine uygundur. Lâmih ile İsmet'in eseri Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Fa' û lün vezni ile yazılmışken, Hazine-i Fünûn'daki şiir, Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün kalıbıyladır.

Dergilerde her şairin birer mısra söylediği müşterek şiirler 1896 yılına gelindiğinde daha da artmaktadır. Bunlardan biri Memduh ve Feraizcizade Osman Faiz'in birlikte söyledikleri ve matlaı İbnü'l-şevket Neş'et Bey'in olan, 16 Nisan 1896'da, Maarif'te yayımlanan şiirdir.

"Yâr-ı cânım câna benzersin mekânın nerdedir?
Söyle ey ankâ-yı rûhum âşiyânın nerdedir! ? " (Memduh-Ferâizcizâde Osman Fâiz, 1896)

beytiyle başlayan gazelde, ilk mısraı söyleme sırası değişirken, son üç beytin ilk mısraını Feraizcizâde Osman Faiz söylemiştir. Bu şiirin yayımlanmasından birkaç ay sonra Hazine-i Fünûn dergisinde H. ve R. imzasıyla bi müşterek şiir daha görülür. "Bir Manzûme" başlığı altında verilen eser, derginin aynı tarihli bir başka nüshasında "Manzûme-i Mezkûre" başlığıyla verilmiştir. 31 Ağustos 1896 tarihinde çıkan bu şiirde de her şair birer mısra söylemiştir. İlk mısraların hep H. tarafından söylendiği eser,

H. Yâdigârımdır sana ey gonca fem
R. Gözlerimden döktüğüm eşk-i elem (H.- R., 1896: 285)

matlaıyla başlar. Yalnız bu eser gazel nazım şeklinin özelliklerine uymamaktadır; çünkü on dokuz beyitten oluşur. Gazelde beyit sayısı en fazla on beş, kasidede ise en az otuz bir olabildiğinden serbest diyebileceğimiz bir şekilde yazılan şiirin uyak düzeni de gazele uymaz. Mesnevi nazım biçiminde olduğu gibi her beyitin kendi arasında kafiyelendiği şiir, bu yönüyle Maarif'te yayımlanan eserden farklılık gösterir. Memduh ve Osman Faiz'in şiiri ise on beyitten oluşur, uyak düzeni gazele uyar. Her iki şiirin tek ortak noktası Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün vezniyle yazılmasıdır.

Maarif dergisinde Memduh yine 16 Nisan 1896 tarihli sayıda bir müşterek şiir yayımlamıştır; fakat bu şiirdeki arkadaşı Mustafa Şerif'tir. Yine her mısranın bir şair tarafından söylendiği eserde, ilk mısraı söyleme sırası şiir boyunca değişmiştir. Altı beyitten oluşan eserin uyak düzeni gazele uymaktadır. Yalnız bu şiir kullanılan aruz vezniyle dikkati çeker. Her iki dergiye bakıldığında, Mü te fâ' i lün\ Mü te fâ' i lün\ Mü te fâ' i lün\ Mü te fâ' i lün vezniyle yazılan tek müşterek şiirin bu eser olduğu görülür.

Ş: Meleğim sizin ruh-ı âliniz kızarınca bir güle benziyor
M: Leb-i la'liniz dahi ey firişte-i pür edâ müle benziyor

M: Dökülürse üstüne sahn-ı vechinizin o zülf-i siyâhınız
Ş: Güzelim hadîka-i nûr içinde latîf sünbüle benziyor

Ş: Beni rikkate getirir sizin o lisân-ı sihr- beyânınız
M: Hele savt-ı dilkeş u cânfirîbiniz âh-ı bülbüle benziyor

M: Nedir ol kıyamet-kadünüz â peri-i rûy -ı semâ sizin
Ş: Göz önünde heybet ile tecessüm eden tahayyüle benziyor

Ş: Yüzünüzde kâküle benziyor dağılınca fikri fütâdenin
M: Dağılınca fikri fütâdenin yüzünüzde kâküle benziyor

M: Neye ihticâb ediyorsunuz neye karşı gelirsen[2] âh
Ş: Ne için hemân ruh-ı âliniz kızarıp da bir güle benziyor (Memduh-Mustafa Şerif, 1896: 258)

1.2. Tazmin

Dergilerde karşımıza çıkan ilk tazmin, Ahmet Cemal imzasıyla verilen; fakat İbnülemin Mahmut Kemal İnal tarafından Mehmed Celâl'e mâl edilen "Dumanlı Dağlar" şiiridir (İnal, 1999: 326). Maarif dergisinde 8 Şubat 1894 tarihinde yayımlanan şiir,

Müstagrık-ı hüzn iken şu bağlar
Vâdî-yi kederde rûd çağlar
Mahzûn dili âh u zâr dağlar
Hâlimde bir iğbirâr bağlar
"Siz söyleyin ey dumanlı dağlar
Gönlüm neye gizli gizli ağlar" (Ahmet Cemal, 1894: 20)

bendiyle başlar. Tazmin başlığı altında verilen bu şiir müseddes-i mütekerrir şeklinde yazılırken, 9 Ocak 1896'da Hazine-i Fünûn'da İbn-i Rıfat Samih tarafından yayımlanan bir başka eser, murabba-ı mütekerrir şeklinde karşımıza çıkar.

Âteşîn ruhsârı tâb-efrûz olurken gül gibi
Çok mu feryâd eylesem sevdâlı bir bülbül gibi

---

[2] Vezne ve anlama göre gelirsen değil de geliyorsunuz olmalı.

Jâle- rîzân olsa çeşmânım ne var sünbül gibi
"Ben perîşânlıkta buldum rif'ati kâkül gibi" (Sâmih, 1896: 330)

bendiyle başlayan şiirin bent sayısı dörttür. Ahmet Cemal'in eseri ise beş bentten oluşur. Samih'in tazmini Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün vezniyle yazılırken, Maarif dergisindeki tazmin, Mef' û lü\ Me fâ' i lün\ Fa' û lün kalıbıyla yazılmıştır.

Maarif dergisinde bir adet tazmin yayımlandığı için, bundan sonra bahseceğimiz şiirler hep Hazine-i Fünûn'da yayımlanmıştır. Yine 1896 yılında yoğun bir tazmin yazma eğiliminin olduğu görülür. 23 Temmuz 1896'da Ali Rıza Efendi tarafından yayımlanan bir başka şiir ise,

Füsûn-ı aşkı uşşâka habîbim gözlerin söyler
Kitâb-ı hüsnünün tefsîrini sîmîn-i berg söyler
Rumûz-ı fitneyi ebrûlarınla her yerin söyler
Kemâl-i hüsn ü aşkı işve-i vecd-âverin söyler
"Misâl-i hokka-i la'l ol leb-i nâzik-terin söyler" (Ali Rıza Efendi, 1896: 205)

bendiyle başlamaktadır. Dergide karşımıza tazmin başlığıyla çıkmasına karşın, hangi beyitlerin ya da mısraların tazmin edildiği belli olmayan ve aynı zamanda şairi de belirsiz olan bir şiir vardır. Dedim-dedi şeklinde yazılan eserin altında "Matlaı mahfuzdur.", yani silinmiştir notu bulunmaktadır. Eser, anonim olarak düşünülüp, hepsi alıntılanmış olabilir. Bu yönüyle şiir, kendini diğerlerinden ayırır. İkinci beyti,

Aldı ârâm-ı dil-i zülf-i siyehkâr dedim
Sahn-ı gamda yetişir eylediğim zâr dedim (Anonymus, 1896: 251)

olan eser, aruzun Fe i lâ tün (Fâ' i lâ tün) \ Fe i lâ tün\ Fe i lâ tün\ Fa' lün vezniyle yazılmıştır. Ali Rıza Efendi'nin tazmininden kısa bir süre sonra, 13 Ağustos 1896'da yayımlanan şiirde, yedi beyit bulunur. Ali Rıza Efendi'nin tazmini ise, bentlerle kurulan nazım biçimlerinden olan muhammes-i mütekerrir şeklindedir. Bent sayısı altı olan eserin kalıbı Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün'dür.

Hazine-i Fünûn'da tazmin olarak karşımıza çıkan bir başka eser ise Şeyh Vasfi Efendi'ye ait olan şiirdir. 19 Mart 1896 tarihinde yayımlanan şiir, beyitlerle kurulan nazım biçimlerinden olan kıt'a ile yazılmıştır ve kıt'a sayısı ikidir. Her kıtada farklı bir kalıp kullanılan şiirde tazmin ise ikinci kıtadadır:

Sakın te'sîr-i Hüsn ü Aşk'ı inkâr etme ey zâhid
Bu hâli bilmeyen kimse sayılmaz nev'-i âdemden
Niçin ta'yîb edersin mâcerâ-yı Kays u Leylâ'yı
"Muayyen kıssadır sevmek sevilmek mâ-tekaddemden" (Vasfi Efendi, 1896: 418)

Tazmin edilen mısranın yanına bir işaret konarak, dipnotta "Bu mısra' Bâkî merhumundur." ifâdesi yer alır. Hâlbuki, dergilerde bulunan bütün tazminlere bakıldığında, alıntılanan mısra veya beytin esas sahibinin açıklanmadığı görülür. Bu şekilde yazılan şiirlerden biri de Ali Edib'e aittir. 18 Temmuz 1895'te Hazine-i Fünûn'da yayımlanan eser, bentlerle kurulan nazım biçimlerinden olan muhammes-i

mütekerrir şeklinde yazılmıştır. Bent sayısı beş olan şiirde, birden fazla musarra beyit olduğu görülür. Şeyh Vasfi Efendi'nin kıt'ası Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün ve Me fâ î lün\ Me fâ î lün\ Me fâ î lün\ Me fâ î lün şeklinde iki kalıpla yazılmışken, Ali Edib, sadece Mef' û lü\ Fâ' i lâ tü\ Me fâ' î lü\ Fâ' i lün veznini kullanır:

Âlem cinâna dönse de beytü'l-hazan yerim
Her dem seni tefekkür ile nâle-perverim
Ķalsın mı muntazır daha giryende gözlerim
Rahm eyle hâl-i zârıma ey nazlı dilberim
"İl ıyd-ı ekber eyledi ben mâtem eyledim"

Geldim huzûra arz-ı muhabbet için sana:
"Dil-haste, sîne-çâk, elem-nâk bir likâ"
Mahv eyleme ümîdimi gencim yazık bana!
İnsâfı yok, mürüvveti yok, âh bî-vefâ!
"İl ıyd-ı ekber eyledi ben mâtem eyledim"

Saç nûr-ı hüsnünü şu dil-i nâtüvânıma
Gülsün biraz sürûr-ı muhabbet revânıma
Zâlim de olsa merhamet eyler figânıma
Kasdın senin firâk ile kıymak mı cânıma?
"İl ıyd-ı ekber eyledi ben mâtem eyledim"

Bâis nedir gurûbuna ey mihr-i nevbahâr!
Ben sürmeyim mi zevkini ey verd-i âb-dâr!
Bir neş'e var mıdır beni etmekte bî-medâr?
Ettin tefekkürâtımı hicrinle târ u mâr
"İl ıyd-ı ekber eyledi ben mâtem eyledim"

Duydun terahhum eylemedin âh –ı serdimi
Gördün teellüm eylemedin rûy-ı zerdimi
"Kurtar şu derdden beni gel aç kemendimi"
Artık bu râzı gizleyemem anla derdimi
"İl ıyd-ı ekber eyledi ben mâtem eyledim" (Ali Edib, 1895)

1.3. Tahmis

Her iki dergiye bakıldığında karşımıza çıkan ilk tahmisin İsmail Nazmi Efendi'ye ait olduğu görülür. 7 Şubat 1895 tarihinde Maarif'te yayımlana eser, Nâbî'nin bir na'tının tahmisidir.

Es-selâm ey hilkat-i pâkin makdem es-selâm
Vâ-pesîn enbiyâ ammâ ki akdem es-selâm
Senden özge olmadı Mevlâ'ya mahrem es-selâm
Es-selâm ey server-i evlâd-ı âdem es-selâm
Es-selâm ey bâdi-yi îcâd-ı âlem es-selâm (İsmail Nazmi, 1895: 91)

bendiyle başlayan şiirin bent sayısı yedidir. Aynı yılın mayıs ayında ise bu sefer, Hazine-i Fünûn dergisinde bir tahmis görülür. Kâmil'e ait olan şiir, Fuzûlî'nin na'tına yapılmış bir tahmistir.

Zübde-i kân-ı kemâlât idi asl u hasebi
Menba-i âb-ı Hızır cür'a-i şehd-âb-ı lebi
Rûşen etdi reh-i güm-geşte-i deycûr-ı şebi
"Ey vücûdun eseri hılkat-i eşyâ sebebi
Nebî ol vakt ki bilfi'l gerekmezdi nebî" (Kâmil, 1895: 375-376)

23 Mayıs 1895'te yayımlanan şiirde bent sayısı yedidir. Birden fazla musarra beyit olduğu için zâtü'l-metâli olan bir eserin tahmisi denilebilecek şiir, aruzun Fe i lâ tün (Fâ' i lâ tün)\ Fe i lâ tün\ Fe i lâ tün\ Fe i lün (Fâ' lün) kalıbıyla yazılmıştır. İsmail Nazmi Efendi ise eserini Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün vezniyle kaleme almıştır.

Maarif'teki tek tahmis İsmail Nazmi Efendi'ye ait olduğundan, bundan sonra bahsedeceğimiz tahmislerin hepsi Hazine-i Fünûn'da yayımlanmıştır. 9 Ocak 1896'da Ahmet Remzi tarafından, Fuzûlî'nin bir gazeline yapılan tahmis, yedi bentten oluşur ve ilk bendi şöyledir:

Ruh-ı dilberde gerçi mâhdan rûşen ziyâ gördüm
Küdûret verdi zülfü şimdi baktım bî-safâ gördüm
Neye atf-ı nigâh ettimse âhir bir hatâ gördüm
"Vefâ her kimseden kim istedim andan cefâ gördüm
Kimi kim bî-vefâ dünyâda gördüm bî-vefâ gördüm" (Ahmet Remzi, 1896: 331)

Bu şiirin yayımlanmasından birkaç ay sonra 9 Nisan 1896'da bu sefer Besim Efendi'ye ait olan bir tahmis görülür. Bu tahmis bir özelliğiyle diğerlerinde ayrılır; çünkü Celâl Paşa bir gazel yazar, Naci adlı şair bu gazele bir nazire ile karşılık verir. Besim Efendi ise, işte bu nazirenin tahmisini yapar; yani sahnede üç şair vardır. Böylece, bu üç şair farklı zamanlarda da olsa bir müşterek şiir kaleme almış olurlar.

Mebhas-ı vahdette ettikçe yakînim izdiyâd
Eyledi şevk-ı derûn-ı âteşînim izdiyâd
Buldu feyz-i fikret (ilham)-ı rehînim izdiyâd
Eyledikçe nûr-ı çeşm-i râz-ı beynim izdiyâd
Etti bî-ârâmi-yi kalb-i hazînim izdiyâd (Besim Efendi, 1896: 452-453)

bendiyle başlayan tahmisin bent sayısı altıdır. Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün vezniyle yazılmıştır. Ahmet Remzi'nin Fuzûlî'ye yaptığı tahmis ise Me fâ' î lün\ Me Fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün kalıbıyla kaleme alınmıştır.

1896 yılının Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında, Hazine-i Fünûn'da tahmis nazım şekli açısından bir artışın olduğu görülür. Öyle ki 23 Mayıs 1896'da Âtıf tarafından kaleme alınan ve

Âşık-ı âvâre hiç olmaz mı hayrânın senin
Gördüğünde meh-cebîn-i pertev-efşânın senin

Şu'lepâş olur felekte rûy-ı rahşânın senin
Şehvârım hüsn ü ân oldukça meydânın senin
Mihr ü mâh-ı nev olurlar gûy u çevgânın senin (Âtıf, 1896: 40)

bendiyle başlayan şiirin yayımlanmasından kısa bir süre sonra, dergide bu sefer Ali Rıza Efendi'ye ait olan tahmis başlıklı bir şiir görülür. 4 Haziran 1896'da çıkan eser, tahmis başlığı altında verilmesine rağmen, aslında bir müseddes-i mütekerrirdir ve müşterek şiir açısından düşünüldüğünde, aynı zamanda tazmindir. Şiir, her bendin sonunda, ilk bendin beş ve altıncı dizesi tekrarlandığı için müseddes-i mütekerrir, bu dizeler tırnak içinde verilip alıntı olduğu açıklandığı için de tazmin olrak düşünülmelidir. Şiirin son bendinde,

Mezâr-ı Âkif'e mısbah olur bu nazm-ı nûrânî

mısraının olması, alıntı yapılan beytin, Âkif adlı bir şaire ait olabileceğini gösterir. Alıntılanan beyit ise şu şekildedir:

"Ziyâ-yı mihr-i aşkullah ile pertevnümâyız biz
Cemâl-i âlem-âşûb-ı Hudâ'ya mübtelâyız biz" (Ali Rıza Efendi, 1896: 75-76)

Âtıf'ın Celâl Paşa'nın gazeline yapmış olduğu tahmis dört bentten oluşurken, Ali Rıza Efendi'nin şiiri yedi bentten meydana gelir. Âtıf'ın eseri, Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün vezniyle yazılmıştır.

Haziran ayında Hazine-i Fünûn dergisinde neredeyse her sayıda bir tahmis yayımlanmıştır. 11 Haziran 1896'da Ç. Sami Bey tarafından "Bahar Olmuş" başlıklı bir tahmis yayımlanır.

Güller açmış safâ-nisâr olmuş
Aşka bir nokta-i karâr olmuş
Bâis-i girye-i hezâr olmuş
"Her taraf bir bedîa-zâr olmuş
Yine mevsim dem-i bahâr olmuş" (Ç. Sâmi Bey, 1896: 92)

şeklinde başlayan şiirin yayımlanmasından bir hafta sonra, bu sefer Nuri Şeyda Bey, Rıza adlı bir şairin gazelini tahmis eder. "Bir Tahmisden" başlığını taşıyan şiir, 18 Haziran 1896'da dergide görülür.

Verdi revnak dillere feyz-i bahâr anın gibi
Oldu gülşen rûh-bahşâ vech-i tâbânın gibi
Düştü gönlüm pâyine zülf-i perîşânın gibi
"Pâymâlin olmak ümîdiyle dâmânın gibi
Sîne-çâk-ı hasretin oldum girîbânın gibi" (Nuri Şeyda Bey, 1896: 107)

bendiyle başlayan şiirin sadece üç bendi varken, Ç. Sâmi Bey'in tahmisi beş bentten oluşur. Nuri Şeyda Bey, eserinde Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün veznini kullanırken, "Bahar Olmuş" başlıklı şiirin kalıbı Fâ' i lâ tün\ Me fâ i lün\ Fâ' lün'dür.

Temmuz ve Ağustos aylarında da devam eden tahmislerde bent sayısındaki fazlalık dikkati çeker. 16 Temmuz 1896'da yayımlanan ve Besîm'in Cevrî'nin bir şiirine yapmış olduğu tahmis şöyle başlar:

Fikr-i hayret ehl-i aşka mahz-ı im'ândır sana
Derk-i acz idrâkte ıksâ-yı îkandır sana
Hâl-i istiğrâkı kalbin hâli i'lândır sana
"Kîl ü kâli âlemin hep izz ü noksândır sana
Sevdiğim! Bürhân-ı hüsnün hüsn-i bürhândır sana" (Besîm, 1896: 186)

Yedi bentten oluşan bu tahmisin yayımlanmasından sonra, 20 Ağustos 1896'da Kâmil'in bir şiiri çıkar. Dergide "Tahmis-i Gazel-i Fuzûlî" başlığıyla verilen; fakat mısraların arasına konan yıldız işaretleri yüzenden tahmis şekli bozulan ve yıldızlar düşünülmezse içinde iki tane de terbi' bulunduran bu eser, Mekteb-i Osmânî Arabî muallimi Kâmil tarafından yazılmıştır. Fuzûlî'nin mülemmâ bir gazeline tahmis için yazılmış olsa da şekil açısından farklı bir konumda bulunmaktadır. Dolayısıyla şiir, bu yönüyle kendinden öncekilerden ayrılır. Mesela, şiirde iki yıldız arasına şu beyit yazılmıştır:

Gerçi sevdan eserinden dil ü cânda his yok
Şevk-i hüsnünde harîdârın olan müflis yok (Kâmil, 1896: 270-271)

Bu eserden önce yayımlanan Besîm'in şiiri ise zâtü'l-metâli bir gazelin tahmisi olması yönüyle dikkati çekmektedir. İçinde iki tane musarra bent olan eser, aruzun Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün kalıbıyla yazılmıştır.

1.4. Şarkı

Sadece Hazine-i Fünûn'da tesadüf ettiğimiz, Ahmet Rasim, Faik Reşad ve Mehmet Celal tarafından müştereken ve irticalen söylenmiş bir de şarkı bulunmaktadır. Bentlerle kurulan nazım biçimi olan bu şarkının nakaratı, Faik Reşad tarafından söylenmiştir. Nakaratın yanı sıra, Reşad'ın her bentte yazdığı birer mısra bulunmaktadır. Bent sayısı dört olan şarkının uyak düzeni $aa^{n}aa^{n}$-$bbba^{n}$-$ccca^{n}$-$ddda^{n}$ şeklindedir. Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Fa' û lün vezninde yazılmış ve 5 Temmuz 1894'te yayımlanmıştır. Şarkının kısa ve dilinin sade olduğu görülür, bu da onun yazıldıktan sonra yeniden besteyle okunabilmesini sağlar (Aksoyak, 2005 B: 77).

[Nakaratı sermuharririmizin olmak üzere mûmaileyhle Ahmet Rasim ve Celal Bey'ler tarafından müştereken ve irticalen tanzim edilmiştir.]

Ra. Azalmaz meyl-i sevdâsı azalmaz
R. Kocalmaz tâzedir gönlüm kocalmaz
C. Perî peykerlere bîgâne kalmaz
Kocalmaz tâzedir gönlüm kocalmaz

C. Bana insaf edin ey bî-bedel siz
Ra. Hayatım geçmesin asla güzelsiz
R. Olur mu lezzeti ömrün emelsiz?
Kocalmaz tâzedir gönlüm kocalmaz

R. Efendim, nev-cüvânım, dil-şikârım!
Ra. Hazânımda benim sensin bahârım
C. Seni sevmekte yoktur ihtiyârım

Kocalmaz tâzedir gönlüm kocalmaz

C. Dem-i pîrîde geldim ilticâya
R. Beni bir kerre lutf et kıl himâye
Ra. Delîl olsun sebâtım müddeâya
Kocalmaz tâzedir gönlüm kocalmaz (Ahmet Rasim-Faih Reşad- Mehmet Celal, 1894: 415)

1.5. Terbi'

Şarkıda olduğu gibi, yine sadece Hazine-i Fünûn'da karşımıza çıkan bir adet terbi' vardır. Nureddin Râmih'e ait olan ve

Olmadı âlemde kimse ıztırârımdan habîr
Zannederdim olmada yâr âh u zârımdan habîr
"Düşmedim bir yâre fikr-i şu'ledârımdan habîr
Hâke düşmüş gevherim yok iğbirârımdan habîr" (Nureddin Ramih, 1896: 271)

bendiyle başlayan terbi', "Nâci'ye Terbi'" başlığını taşır ve 20 Ağustos 1896'da yayımlanır. Bent sayısı beş olan şiirin uyak düzeni ise aaaa-bbba-ccca-ddda-eeea şeklindedir. Eser, Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün vezniyle söylenmiştir.

1.6. Taştir

Taştir de sadece Hazine-i Fünûn'da görülen bir biçimdir ve bunun ilk örneği Hasan Remzi tarafından 18 Temmuz 1895'te verilir. "1 Adedli Nüshadaki Gazelin Mutarraf Tahmisi "başlığı altında verilen şiir şöyle başlar:

"Ser-âser cüst u cû-yı bâb-ı kudsiyyetmeâb ettim"
Hemâre iktisâb-ı neşve-i feyze şitâb ettim
Dolaştım derbeder itlâf-ı hengâm-ı şebâb ettim
Kimin dâmânını tuttumsa âhir ictinâb ettim
"Nihâyet dergeh-i pîr-i mugâna intisâb ettim" (Hasan Remzi, 1895: 26-27)

Aynı senenin ekim ayında, bu sefer Mehmet Kemalettin Harpûtî tarafından bir taştir yayımlanır. "Emin Paşazade Kemal Bey'in Bir Gazeline Mutarraf Tahmisdir" başlığını taşıyan eser, 17 Ekim 1895'de yayımlanır.

"Âlemleri tenvîr eder envâr-ı kemâlin"
Şâma eremez şu'le-i eshâr-ı kemâlin
Şevkâver olur gönlüme dîdâr-ı kemâlin
Mümkün olamaz âleme ezhâr-ı kemâlin
"Her zerrede meşhûd olur âsâr-ı kemâlin" (Mehmet Kemalettin Harpûtî, 1895)

bendiyle başlayan eserin bent sayısı, Hasan Remzi'nin taştiriyle aynıdır; yani beştir. Remzi'nin şiiri Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün kalıbıyla yazılmışken, Harpûtî'nin eseri Mef' û lü\ Me fâ' î lü\ Me fâ' î lü\ Fa' û lün vezniyledir.

Bu şiirin yayımlanmasının ardından, yine ekim ayında ve yine Mehmet Kemalettin Harpûtî tarafından bir taştir daha neşredilir. 31 Ekim 1895 tarihinde çıkan şiir "Emin

Paşazade Kemal Bey'in Na't-ı Şerîfine Mutarraf Tahmisdir." başlığıyla verilir. Taştirin ilk bendi şu şekildedir:

"Hâdisât-ı dehre dâim hasr eden efkârını
Âlemin seyreyleyen bîsûd olan bâzârını
İnkılâb-ı çarh-ı dûna atf eden enzârını
Tünd-bâdıyla zamânın bozmayan etvârını
"Kâinâtın keşfeder hiç şüphe yok esrârını" (Mehmet Kemalettin Harpûtî, 1895: 151)

Beş bentten oluşan şiir, aruzun Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün kalıbıyla yazılmıştır.

1.7. Tesdis

Tesdis başlığı altında verilen şiirlere yukarıdaki nazım biçimlerinde olduğu gibi, yine sadece Hazine-i Fünûn dergisinde tesadüf edilir; fakat dergide tesdis başlığı altında verilmesine rağmen, aslında nazım şekli olarak müseddes-i mütekerrir ve aynı zamanda tazmin olan iki adet şiir bulunur. Bunlardan ilki Osman Faiz'e ait olan ve 23 Nisan 1896'da yayımlanan şiirdir.

Tehâcüm eyliyor her an bana bin derd-i hüzn-efzâ
Ne nâ-sâzî-yi tâli' bu? Ne ıkbâl-i elem-peymâ
Dem-i zevk u safâ hâtır-nişânım olmuyor hayfâ
Lisânımdan sudûr etmez yine âvâze-i şekvâ
"Be-hıfz-ı girye meşgûl-em eger binî derûnem- ra
Zi- dil tâ çeşme-i çeşm-em dü şâh-ı erguvân binî" (Osman Faiz, 1896: 484)

Bu şiiri diğerlerinden ayıran nokta, tazmin yapılan beytin Farsça olmasıdır. Feraizcizade Osman Faiz, bu tesdis başlıklı müseddesi yayımladıktan birkaç ay sonra bir eser daha neşreder. Bu şiir de yukarıda bahsedilen eser gibi hem müseddes-i mütekerrir hem de tazmindir.

Gerçi mahrûm-ı sükûn oldu dil-i nâle-zenim
Yine gülşen görünür çeşmime beytü'l-hazanım
Hem-demim varsa o da derd-i tahammül-şikenim
Yoksa da girye-i cûşânımı teskîn edenim
"Dil benim, dîde benim, derd benim, eşk benim
Niçin ağır geliyor ağlayışım ağyâra" (Osman Faiz, 1896: 157-158)

Bu şiir dört bentten oluşurken, şairin yayımladığı ve bir yönüyle mülemma olan, ilk tesdis başlıklı eser ise beş bentten oluşur. İlk eserin kalıbı Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün iken, ikincisi Fe i lâ tün (Fâ' i lâ tün)\ Fe i lâ tün\ Fe i lâ tün\ Fe i lün şeklindedir.

2. Muhteva Açısından Şiirler

2.1. Âşıkâne (Garamî, Lirik) Şiir

Âşıkâne şiir, "*aşkın verdiği mutluluğu, sıkıntıyı, sevgiliden yakınmayı, sevgiliye karşı yakarışları, içli ve duygulu*" (Dilçin, 2000: 109-110) bir şekilde anlatır. Her iki dergiye

bakıldığında bu tanıma uyan ilk eserin Ahmet Cemal'e ait "Dumanlı Dağlar" başlıklı tazmin olduğu görülür. Maarif'te yayımlanan bu şiirin ardından, yine aynı dergide, Sâmih ve Müstecabizade İsmet'in müştereken söyledikleri şiir karşımıza âşıkâne olarak çıkar.

Lâmih ve İsmet'in Hazine-i Fünûn'da yayımladıkları müşterek gazel, Hasan Remzi'nin taştiri, Ali Edib'in tazmini, Sâmih'in tazmini, Ahmet Remzi'nin Fuzûlî'nin gazeline yaptığı tahmis, Besîm Efendi'nin nazire tahmisi, Maarif dergisinde Memduh ve Feraizcizade Osman Faiz tarafından yayımlanan müşterek gazel, Memduh ve İbnü'l-Şevket'in Hazine-i Fünûn'daki müşterek gazeli, yine aynı dergide Osman Faiz'in tesdis başlıklı müseddesi, Âtıf'ın Celâl Paşa'nın gazeline yaptığı tahmis, yine Osman Faiz'in tesdis başlıklı bir başka müseddesi, Besîm'in "Sûret-i Tahmis" başlıklı şiiri, Kâmil'in Fuzûlî'nin gazeline yaptığı tahmis, Nureddin Ramih'in Naci'ye yazdığı terbi' ve son olarak H. ve R. tarafından yazılmış olan müşterek şiirde âşıkâne bir üslûbun olduğu görülür.

2.2. Şûhâne Şiir

Şuhâne şiirler, "*kadını ve aşkın zevklerini konu alan, zarif ve çapkın bir anlatımla söylenmiş*" (Dilçin, 2000:111) eserlerdir. Her iki dergiye bakıldığında bu üslûbla yazılan ilk şiirin Hazine-i Fünûn'da olduğu görülür. Ahmet Tevfik Lâmih ve İsmet tarafından söylenen, "İstiğnâ" başlıklı eser, yukarıdaki tanıma uyar. Bunun yanı sıra Maarif dergisinde İsmet, Celâl ve Lâmih'e ait olan müşterek gazel, Ahmet Rasim, Faik Reşad ve Mehmet Celâl tarafından Hazine-i Fünûn'da yayımlanan şarkı, Maarif'te Lâmih ve İsmet'in beraber söyledikleri müşterek gazel, yine Maarif'te çıkan Memduh ve Mustafa Şerif'e ait olan bir başka müşterek gazel, Hazine-i Fünûn'da Nuri Şeyda Bey'in "Bir Tahmisden" başlıklı şiiri, Ali Rıza Efendi'nin aynı dergide yayımladığı tazmini, dedim-dedi tarzında yazılmış şairi belli olmayan şiir şûhâne bir üslûb kullanılarak yazılmıştır.

2.3. Tevhîd

Ali Rıza Efendi'nin Hazine-i Fünûn'da yayımlanan ve başlığında tahmis yazmasına rağmen, müseddes-i mütekerrir ve tazmin olan eseri, müşterek şiir açısından düşünüldüğünde dergilerde karşımıza çıkan, Allah'ın birliğini ve yüceliğini anlatan tek tevhîddir.

Bunların yanı sıra Hazine-i Fünûn'da tasavvuf içerikli olan iki şiir daha verdır. Bunlardan biri, Mehmet Kemalettin Harpûtî'nin Emin Paşazade Kemal Bey'in bir gazeline yaptığı taştir iken, diğeri ise Vasfi Efendi'ye ait ve aynı zamanda tazmin olan "Kıt'a" başlıklı şiirdir.

2.4. Na't

Hz. Muhammed'i övmek için yazılan şiirlere her iki dergide de tesadüf edilir. Bunlardan ilki İsmail Nazmi Efendi'nin'dir. Nâbî'nin bir na't-ı şerîfine yaptığı tahmis Maarif dergisinde yayımlanır. İkinci olarak karşımıza çıkan na't ise Kâmil'e aittir. Fuzûlî'nin bir na'tına yaptığı tahmisi Hazine-i Fünûn'da yayımlar. Üçüncü na't Mehmet

Kemalettin Harpûtî'ye aittir. Emin Paşazade Kemal Bey'in na't-ı şerîfine yaptığı taştir son örnek olarak karşımıza çıkar.

2.5. Bahar

Dergilere müşterek şiir açısından yaklaşıldığında bahar konulu tek eserle karşılaşılır. O da Ç. Sami Bey'e ait olan "Bahar Olmuş" başlıklı tahmisdir.

KAYNAKÇA

Ahmet Cemal (1894), "Tazmin", *Maarif*, C. 6, Sene: 3, No: 132, 2 Şaban 1311, 27 Kanun-i Sani 1309, 8 Şubat, s. 20.

Ahmet Rasim ve Faik Reşad ve Mehmet Celal (1894), "Şarkı", *Hazine-i Fünûn*, No: 52, 1 Muharrem 1312, 23 Haziran 1310, 5 Temmuz, s. 415.

Ahmed Râsim (1980), *Matbuât Hatıralarından Muharrir, Şair, Edib*, Haz.: Kâzım Yetiş, *Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser*, İstanbul.

Ahmet Remzi (1896), "Tahmis-i Gazel-i Cenâb-ı Fuzûlî", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 3, No: 29, 24 Receb 1313, 28 Kanun-ı Evvel 1311, 9 Ocak, s. 331.

Ahmet Tevfik Lâmih ve İsmet (1894), "Müşterek Gazel", *Maarif*, C. 7, Sene: 4, No: 157, 16 Cemaziyelevvel 1312, 3 Teşrin-i Sani 1310, 15 Kasım, s. 4

Ahmet Tevfik Lâmih ve İsmet (1894), "İstiğna", *Hazine-i Fünûn*, No: 52, 1 Muharrem 1312, 23 Haziran 1310, 5 Temmuz, ss. 414-415.

Ahmet Tevfik Lâmih ve İsmet (1895), "Gazel-i Müşterek", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 2, No: 31, 12 Şaban 1312, 26 Kanun-ı Sani 1310, 7 Şubat, s. 245.

Aksoyak, İ. H. (1999), "Müşterek Şiir Söyleme Geleneği", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 8, ss. 239-254.

_____ (2005 A), "Müstecabizade İsmet'in Müşterek Şiirleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 17, ss. 91-99.

_____ (2005 B), "Ara Nesil Şairi Mehmet Celâl'in Müşterek Şiirleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 3, Güz: 77.

Ali Edîb (1895), "Tazmin", *Hazine-i Fünûn*, No: 4, 25 Muharrem 1313, 6 Temmuz 1311, 18 Temmuz .

Ali Rıza Efendi (1896), "Tahmis", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 4, No: 6, 23 Mayıs 1312, 22 Zilhicce 1313, 4 Haziran, ss. 75-76.

Ali Rıza Efendi (1896), "Tazmin", *Hazine-i Fünûn*, S. 14, Sene: 4, 11Temmuz 1312, 11 Safer 1313, 23 Temmuz, s. 205.

Anonymus (1896), "Tazmin", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 4, No: 17, 1 Ağustos 1312, 2 Rebiü'l-âhir 1313, 13 Ağustos, s. 251.

Âtıf (1896), "Tahmis-i Gazel-i Celâl Paşa", *Hazine-i Fünûn*, C. 4, S. 3, 4, 11 Mayıs 1312, 11 Zilhicce 1313, 23 Mayıs, s. 40.

Besîm Efendi (1896), "Tahmis-i Nazîre-i Hazret-i Nâci Beray Gazel-i Cenâb-i Celâl Paşa", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 3, No: 45, 46, 28 Mart 1312, 25 Şevval 1313, 9 Nisan, ss. 452-453.

Besîm Efendi (1896), "Sûret-i Tahmis", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 4, No: 13, 4 Temmuz 1312, 4 Sefer 1313, 16 Temmuz, s. 186.

Ç. Sami Bey (1896), "Tahmis", "Bahar Olmuş", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 4, No: 7, 30 Mayıs 1312, 30 Zilhicce 1313, 11 Haziran, s. 92.

Dilçin, C. (2000), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 6. Baskı, Ankara.

Erdal, D. (2008), *Hazine-i Fünûn Dergisi (3. Yıl, 27-52 Sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Feraizcizade Osman Faiz (1896), "Tesdis", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 3, No: 49, 50, 9 Zilkade 1313, 11 Nisan 1312, 23 Nisan, s. 484.

Feraizcizade Osman Faiz (1896), "Tesdis", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 4, No: 11, 12, 27 Haziran 1312, 27 Muharrem 1313, 9 Temmuz, ss. 157-158.

Hasan Remzi (1895), "1 Adedli Nüshadaki Gazelin Mutarraf Tahmisi", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 3, S. 4, 6 Temmuz 1311, 25 Muharrem 1313, 18 Temmuz, ss. 26-27.

H. -R. (1896), "Bir Manzûme", *Hazine-i Fünûn*, No: 19, 19 Ağustos 1312, 21 Rebîülevvel 1313, 31 Ağustos, s. 285.

İbn-i Rıfat Samih ve Müstecabizede İsmet (1894), "Müşterek Gazel", *Maarif*, C. 6, Sene: 3, No: 135, 26 Zilkade 1311, 19 Mayıs 1309[3], 31 Mayıs, s. 71.

İbn-İ Rıfat Samih (1896), "Tazmin", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 3, No: 29, 24 Receb 1313, 28 Kanun-ı Evvel 1311, 9 Ocak, s. 330.

İnal, İ. M. K. (1999), *Son Asır Türk Şairleri, C. 1*, Haz.: Cunbur, M., Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

İsmail Nazmi Efendi (1895), "Tahmis", *Maarif*, Sene: 4, C. 7, No: 168, 12 Şaban 1312, 26 Kanun-i Sani 1310, 7 Şubat, s. 91.

[3] 1310 olmalı.

İsmet-Celâl-Lâmih (1894), "Müşterek Gazel", *Maarif*, C. 6, Sene: 3, No: 141, 22 Muharrem 1312, 14 Temmuz 1310, 26 Temmuz, ss. 115-116.

Kâmil (1895), "Tahmis-İ Na't-ı Fuzûlî", *Hazine-i Fünûn*, Adet: 47, İkinci Sene, 28 Zilkade 1312, 11 Mayıs 1311, 23 Mayıs, ss. 375-376.

Kâmil (1896), "Tahmis-i Gazel-i Fuzûlî", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 4, No: 18, 8 Ağustos 1312, 9 Rebiülevvel 1313, 20 Ağustos, ss. 270-271.

Koçu, R. E. (1971), "Fertek Meyhanesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul, s.5696.

Kutel, A. (2010), *Maarif ve Hazine-i Fünûn ve Bu Mecmualardaki Edebî Faaliyetler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Mehmet Kemalettin Harpûtî (1895), "Emin Paşazade Kemal Bey'in Bir Gazeline Mutarraf Tahmisdir", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 3, No. 17, 28 Rebiülâhir 1312, 5 Teşrin-i Evvel 1311, 17 Ekim.

Mehmet Kemalettin Harpûtî (1895), "Emin Paşazade Kemal Bey'in Na't-ı Şerîfine Mutarraf Tahmisdir", *Hazine-i Fünûn*, No: 19, 12 Cemaziyelevvel 1313, 19 Teşrin-i Evvel 1311, 31 Ekim, s. 151.

Memduh-Mustafa Şerif (1896), "Gazel-i Müşterek", *Maarif*, Sene: 5, No: 17, 3 Zilkade 1313, 4 Nisan 1312, 16 Nisan, s. 258.

Memduh-Feraizcizade Osman Faiz (1896), "Gazel-i Müşterek", *Maarif*, Sene: 5, No: 17, 3 Zilkade 1313, 4 Nisan 1312, 16 Nisan.

Memduh-İbn'ül-Şevket (1896), "Gazel-i Müşterek", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 3, No: 47, 48, 2 Zilkade 1313, 4 Nisan 1312, 16 Nisan, s. 468.

Nureddin Ramih (1896), "Naci'ye Terbi", *Hazine-i Fünûn*, No: 18, 8 Ağustos 1312, 9 Rebiülevvel 1313, 20 Ağustos, ss. 271-272.

Nuri Şeyda Bey (1896), "Bir Tahmisden", *Hazine-i Fünûn*, Sene: 4, No: 8, 6 Haziran 1312, 6 Muharrem 1313, 18 Haziran, s. 107.

Şimşek, E. (2007), *Hazine-i Fünûn Dergisi (2. Yıl, 27-52 Sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Vasfi Efendi (1896), "Kıt'a", *Hazine-i Fünûn*, No: 41, 7 Mart 1312, 4 Zilkade[4] 1313, 19 Mart, s. 418.

---

[4] Şevval olmalı.